

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

Факультет початкового навчання

Кафедра слов'янської філології

Г.І. Гладіна

Л.Г. Райська

**ВИВЧЕННЯ ФОНЕТИКИ ТА ОРФОГРАФІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА
КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ**

Методичний посібник

**Чернігів
2006**

УДК 81'342+81'35:811.161.2 (075)

ББК Ш 141.1-923.2

Г 52

Рецензент: *Сеніна В.К.*, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри слов'янської філології

Гладіна Г.І., Райська Л.Г.

Г 52 Вивчення фонетики та орфографії української мови за кредитно-модульною системою: Методичний посібник. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет, 2006. – 56 с.

У посібнику подано методичні рекомендації щодо вивчення фонетики та орфографії сучасної української літературної мови за кредитно-модульною системою на факультеті початкового навчання ЧДПУ. Зміст посібника містить програмні питання зі вступу, фонетики і фонології, орфоєпії, графіки та орфографії, робочий план курсу, плани лекцій та практичних занять, завдання для самостійної роботи студентів, зразки контрольних робіт, завдання та тести для контролю знань студентів, критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів, питання для самоперевірки знань.

Посібник призначений для викладачів української мови та студентів.

УДК 81'342+81'35:811.161.2 (075)

ББК Ш 141.1-923.2

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри слов'янської філології Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (протокол № 10 від 25.05.2006 р.)

© Гладіна Г.І., Райська Л.Г., 2006

АНОТАЦІЯ

до навчальної програми

Весь матеріал курсу II семестру складає 2 модулі, який включає в себе 10 змістових модулів.

Змістові модулі розподілені за темами:

1 модуль „Фонетика і фонологія. Орфоепія”

1. Вступ. Історія походження та розвитку української мови. Стили мовлення. Територіальні діалекти.
2. Фонетика. Класифікація голосних і приголосних звуків.
3. Зміни приголосних у потоці мовлення. Асиміляція. Дисиміляція.
4. Подовження приголосних. Спрощення приголосних.
5. Склад. Наголос. Фонетична транскрипція.
6. Фонологія. Фономорфологія. Історичні чергування і зміни в системі фонем.
7. Орфоепія.

2 модуль „Графіка і орфографія”

8. Українська графіка і орфографія. Принципи української орфографії. Вживання апострофа, м'якого знака, великої літери.
9. Написання слів разом, окремо, через дефіс. Правопис префіксів і суфіксів.
10. Правопис слів іншомовного походження. Правопис прізвищ і географічних назв. Правила переносу слів.

Завданням вивчення першого модуля „Фонетика” є засвоєння фонетичної системи української мови, оволодіння вміннями розрізняти терміни „фонема” і „звук”, з'ясування причини виникнення чергування голосних і приголосних звуків, знаходження фонетичних явищ (асиміляція, дисиміляція, спрощення) та встановлення їх історичної природи, ознайомлення з основними правилами вимови голосних, приголосних та груп приголосних у мовному потоці.

Завданням вивчення 2 модуля „Орфографія” є знайомство з принципами, за якими складено український правопис, засвоєння правил написання слів: правила вживання апострофа, м’якого знака, подвоєння букв, великої літери, складних і складноскорочених слів, слів іншомовного походження.

Вирішення цих проблем забезпечує формування умінь:

1 модуль „Фонетика і фонологія. Орфоепія”

- вільно робити фонетичний аналіз слів;
- вправно транскрибувати слова, речення і тексти;
- на лексичному матеріалі безпомилково визначати походження українських *и* та *і*, наводити приклади слів, де відбулося чергування голосних, а також слів, де закономірності цих чергувань порушуються;
- на лексичному матеріалі пояснювати випадки чергування приголосних, добирати свої приклади, давати історичний коментар.

2 модуль „Графіка і орфографія”

- за словом визначати принцип, покладений в основу його написання;
- вільно володіти орфографічними нормами;
- робити орфографічний аналіз слова.

РОБОЧИЙ ПЛАН
з курсу „Сучасна українська літературна мова”
для студентів I курсу факультету
початкового навчання денної форми навчання

План складено на основі оновленої навчальної програми для студентів спеціальності 2121 – „Педагогіка і методика початкового навчання”

Зміст курсу: Вступ. Фонетика і фонологія. Орфоєпія. Графіка й орфографія.

Мета вивчення курсу – опанування теоретичних засад української літературної мови, оволодіння фонетичною системою рідної мови, орфоєпічними, орфографічними та стилістичними нормами, розвиток загальної культури мовлення.

Кількість годин

II семестр:
Лекційних – 18
Практичних – 32
Самостійна робота – 21

Форми контролю

Модульний контроль:
• контрольна робота (модуль 1);
• тести (модуль 2).

Розподіл балів за модулями

Модуль 1 – 45 балів	Всього: 100 балів
Модульний контроль – 10 балів (контрольна робота)	
Модуль 2 – 25 балів	
Модульний контроль – 10 балів (тести)	
Наукова робота – 10 балів	

**Структура навчальної дисципліни
„Сучасна українська літературна мова”
(Вступ. Фонетика і фонологія. Орфоепія. Графіка й орфографія)
за кредитно-модульною системою**

	Змістовий модуль	Кількість годин			
		лекц.	практ.	самост. роб.	всього
Модуль 1. Вступ. Фонетика і фонологія. Орфоепія					
1.	Вступ. Історія походження та розвитку української мови. Стили мовлення. Територіальні діалекти.	4	2	2	8
2.	Фонетика. Класифікація голосних і приголосних. Позиційні чергування голосних звуків.	2	2	2	6
3.	Зміни приголосних у потоці мовлення. Асиміляція приголосних. Дисиміляція.	2	4	2	8
4.	Подовження приголосних. Спрощення приголосних.	–	2	1	3
5.	Склад. Наголос. Фонетична транскрипція.	2	2	1	5
6.	Фонологія. Фономорфологія. Історичні чергування і зміни в системі фонем.	6	8	5	19
7.	Орфоепія.	–	2	2	4
Модуль 2. Українська графіка й орфографія					
8.	Українська графіка і орфографія. Принципи української орфографії. Вживання апострофа, м'якого знака, великої літери.	2	2	2	6
9.	Написання слів разом, окремо, через дефіс. Правопис префіксів і суфіксів.	–	4	2	6
10.	Правопис слів іншомовного походження. Правопис прізвищ і географічних назв. Правила переносу слів.	–	4	2	6
Всього годин:		18	32	21	71

**Таблиця розподілу балів
за змістовими модулями та видами роботи**

Модулі	Модуль 1										Модуль 2									
	45										25									
Кількість балів за модуль	ЗМ 1		ЗМ 2		ЗМ 3		ЗМ 4		ЗМ 5		ЗМ 6		ЗМ 7		ЗМ 8		ЗМ 9		ЗМ 10	
Кількість балів за змістові модулі	6		5		7		4		5		13		5		5		10		10	
Кількість балів за видами роботи	л	пр	л	пр	л	пр	л	пр	л	пр	л	пр	л	пр	л	пр	л	пр	л	пр
Відвідування лекцій	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3	3	1	1	1	1	1
Активність на практичних заняттях	2	2	4	2	3	3	3	3	3	3	6	6	3	3	3	8	8	8	8	8
Виконання самостійної роботи	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	4	4	2	2	1	2	2	2	2	2
Наукова робота (участь у конференціях, олімпіадах, конкурсах, написання рефератів) – 10 балів																				

Примітка: ЗМ – змістовий модуль;

л – лекція; пр – практичне заняття; с/р – самостійна робота.

Критерії оцінювання знань студентів

Оцінка ECTS	Оцінка (за національною шкалою)	Сума балів
A	5 (відмінно)	90-100
B, C	4 (добре)	75-89
D, E	3 (задовільно)	60-74
FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	35-59
F	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним складанням	0-34

Значення оцінки за шкалою ECTS

A	(Відмінно)	90-100	Робота з мінімальною кількістю помилок
B	(Дуже добре)	83-89	Вище середнього стандарту, але з деякими помилками
C	(Добре)	75-82	У цілому непогана робота, але з помилками
D	(Задовільно)	68-74	Пристойно, але із значною кількістю помилок
E	(Достатньо)	60-67	Відповідає мінімальним вимогам
FX	(Недостатньо)	35-59	Необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання (доопрацювати)
F	(Не прийнято)	0-34	Необхідна значна подальша робота (перескладання)

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Лекція 1

**Тема: Вступ. Історія походження та розвитку української мови.
Стилі української мови. Територіальні діалекти
(4 години)**

План

1. Предмет і завдання курсу “Сучасна українська мова“ на факультеті початкового навчання.
2. Поняття національної та літературної мови. Мовні норми.
3. Походження української мови, її місце серед інших слов'янських мов.
4. Значення творчості І.П. Котляревського і Т.Г. Шевченка в історії розвитку української літературної мови.
5. Українська мова – державна мова народу України. Стаття 10 Конституції України про українську мову.
6. Стилі української мови.
7. Територіальні діалекти української мови.

Література

1. Грищенко Віктор. Вересова книга // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 1. – С. 71-73.
2. Конституція України. – К.: Україна, 1996. – С. 4-5.
3. Мацько Л.І. та інші. Стилїстика української мови: Підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько: За редакцією Л.І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – С. 241-302.
4. Огієнко Іван. Історія української літературної мови // Історія української мови: Хрестоматія / Упорядники С.Я. Єрмоленко, А.К. Мойсієнко. – К.: Либідь, 1996. – С. 137-154.
5. Сучасна українська мова / За редакцією О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 2001. – С. 3-7.
6. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – С. 3-16.
7. Шевченко Тетяна. Мова і духовність нації // Українська мова і література в школі – 2003. – №5. – С. 67-69.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 13-54, 218-221.

Лекція 2

**Тема: Фонетика. Класифікація голосних і приголосних звуків.
Позиційні чергування голосних звуків (2 години)**

План

1. Предмет і завдання фонетики. Зв'язок фонетики з іншими розділами мовознавства.
2. Звуки і склади як фонетичні одиниці мови.
3. Мовний апарат. Робота мовних органів при утворенні голосних і приголосних звуків.
4. Фізіолого-артикуляційний, акустичний і лінгвістичний аспекти вивчення мовних звуків.
5. Голосні звуки, їх класифікація.
6. Позиційні чергування голосних звуків.
7. Класифікація приголосних звуків.

Література

1. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К., 1972. – С. 90-93, 101-114, 127-130.
2. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ – К.: Вища школа, 1994. – С. 24-33, 75-77.
3. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та інші; За редакцією П.А. Грищенка – 3-тє видання, допов. – К.: Вища школа, 2002. – С. 34-50, 52-54.
4. Сучасна українська мова / За редакцією О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 2001. – С. 8-17, 20-21.
5. Тоцька Н.І. Дидактичний матеріал з фонетики – К., 1991. – С. 6-9, 11-12, 19-24.
6. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1995. – С. 145-149.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь. 2004. – С. 59-68.

Лекція 3

Тема: Зміни приголосних у потоці мовлення (2 години)

План

1. Асиміляція приголосних. Повна і часткова асиміляція. Регресивна і прогресивна асиміляція.
2. Асиміляція за участю голосу.
3. Асиміляція за місцем і способом творення.
4. Подовження приголосних, що виникло внаслідок прогресивної асиміляції.
5. Асиміляція за м'якістю.
6. Дисиміляція приголосних; суміжна і на відстані, прогресивна і регресивна.

Література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 31-35.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 90-93, 116-121.
3. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ – К.: Вища школа, 1994 – С. 34-38.
4. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та інші; За редакцією П.А. Грищенка – 3-тє видання, допов. – К.: Вища школа, 2002. – С. 54-55.
5. Сучасна українська мова / За редакцією О.Д. Пономарева. – К.: Либідь. – 2001. – С. 17-18.
6. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник – К.: Літера, 2000. – С. 35-43.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004 – С. 123-124.

Лекція 4

Тема: Склад. Наголос. Фонетична транскрипція (2 години)

План

1. Поняття про склад. Типи складів в українській мові.
2. Основні правила українського складоподілу.

3. Наголос. Характеристика українського наголосу.
4. Наголос як засіб вираження лексичного і граматичного значення слів.
5. Логічний, емпфатичний і фразовий наголос. Синтагматичний наголос.
6. Основний і побічний наголос.
7. Фонетична транскрипція.

Література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 36-40.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 97-99, 150-153.
3. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – с. 18-22, 42-43.
4. Сучасна українська літературна мова / За редакцією П.А. Грищенко. – К.: Вища школа, 2002. – С. 67-76.
5. Сучасна українська мова / За редакцією О.Д. Пономарева. – К.: Либідь. 2001. – С. 18-22.
6. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика. / За заг. редакцією І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1969. – С. 340-357.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 127-131.

Лекція 5

Тема: Фонологія. Фономорфологія. Найдавніші історичні чергування голосних фонем (2 години)

План

1. Предмет фонології.
2. Поняття про фонему. Основні функції фонем.
3. Фонема та її варіанти.
4. Система фонем сучасної української літературної мови.
5. Фонематична транскрипція.

6. Фономорфологія (морфонологія) як вчення про взаємозв'язок і взаємодію фонем і морфем.
7. Поняття про історичні чергування. Найдавніші чергування голосних фонем (з історичним поясненням).

Література

1. Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Словотвір. – К.: Вища школа, 1986. – С. 34-46, 77-80.
2. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. К.: Вища школа, 1987. – С. 40-43.
3. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 94-97, 99-101, 124-127.
4. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – С. 44-63.
5. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 55-61.
6. Юшук І.П. Українська мова. – К., 2004. – С. 102-103.

Лекція 6

Тема: Фономорфологія. Історичні чергування і зміни в системі голосних фонем (2 години)

План

1. Чергування /o/,/e/ з нулем звука. Випадні і вставні /o/,/e/.
2. Чергування /o/ та /e/ з /i/.
3. Випадки відхилення від чергування /o/,/e/ з /i/.
4. Фонетичні властивості і, що розвинувся з h (ять).
5. Чергування /и/ з /o/ або /e/ у звукосполученнях -ри-, -ли- .
6. Чергування /e/ з /o/ після шиплячих та [j]. Відхилення від цих чергувань.
7. Фонетичні властивості и, що розвинувся з давніх ы та и.

Література

1. Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова. – К., 1986. – С. 80-89.
2. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 43-48.
3. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 132-141.
4. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ – К.; Вища школа, 1994. – С. 66-75.
5. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 63-69.
6. Ющук І.П. Українська мова. – К., 2004. – С. 131-137.

Лекція 7

Тема: Історичні чергування і зміни в системі фонем (2 години)

План

1. Чергування приголосних фонем (з історичним поясненням).
2. Комбінування явищ чергування приголосних, асиміляції і спрощення при утворенні прикметникових то іменникових форм.
3. Приставні (протетичні) приголосні.
4. Зміни, втрата і поява початкових ненаголошених голосних.
5. Явище метатези.

Література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 49-51.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 141-148.
3. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ – К.: Вища школа, 1994. – С. 78-83.
4. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник. – К.: Літера, 2000. – С. 71-14.
5. Ющук І.П. Українська мова. – К., 2004. – С. 120-123.

Лекція 8

**Тема: Графіка і орфографія. Принципи української орфографії.
Правопис іншомовних слів (2 години)**

План

1. Українська графіка й орфографія як розділ мовознавчої науки.
2. Короткий огляд історичного розвитку письма.
3. Принципи української орфографії:
 - а) фонетичний;
 - б) морфологічний;
 - в) історичний (традиційний);
 - г) диференціюючий (смысловий).
4. Правопис іншомовних слів.

Література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Квашук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 57-64.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 162-172.
3. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – С. 101-108.
4. Український правопис. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 98-103.
5. Хом'як І. Дослідне навчання орфографії, його характеристика і перспектива // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 35-38.
6. Ющук І.П. Українська мова. – К., 2004. – С. 85-97.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Тема: Вступ. Територіальні діалекти української мови.
Основні стильові різновиди писемної і усної форм української літературної мови

План

1. Українська мова – державна мова народу України, одна із форм вияву його національної культури. Походження української мови, її місце серед інших слов'янських мов.
2. Поняття літературної мови. Значення творчості І.П. Котляревського і Т.Г. Шевченка в історії розвитку української літературної мови.
3. Основні групи діалектів української мови:
 - а) північна група діалектів; фонетичні, морфологічні, лексичні особливості північного діалекту;
 - б) особливості південно-східних діалектів;
 - в) фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні ознаки південно-західного діалекту української мови.
4. Стилї сучасної української літературної мови.
5. Колоритно-стилістичні різновиди української літературної мови.
6. Основні тенденції розвитку української літературної мови.

Завдання для самостійної роботи

1. Розповісти про особливості говірки тієї місцевості, звідки ви родом.
2. Виписати з твору „Наталка Полтавка” І. Котляревського 10 українських прислів'їв та приказок.
3. Виписати зразки різних стилів української мови.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 3-19.
2. Матвієнко А. Пересопницьке Євангеліє – видатна пам'ятка українського відродження XVI ст. – Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 31-34.

3. Огієнко І. Історія української літературної мови. В кн.: Історія української мови. Хрестоматія / Упорядники С.Я. Єрмоленко, Л.К. Мойсієнко. – К., 1996. – С. 137-160.
4. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 1-16.
4. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова. – К., 2001. – С. 3-7.
5. Сорока М.І. Актуальні проблеми вибору мови спілкування та перспективи розвитку української мови в Україні // Українська мова та література. – 1999. – № 4. – С. 3-4.
6. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 13-54.

Додаткова література

1. Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1986. – С. 17-27.
2. Євтушок О.М. До опрацювання діалектної лексики в школі. – УМЛШ. – 1986. – № 3. – С. 43-47.
3. Медушевський А.П. та ін. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1975. – С. 15-22.
4. Степаненко М. З історії дослідження витоків української мови. – Дивослово. – 2000. – № 7. – С. 17-19.
5. Ющук І. Мова як засіб спілкування. – Дивослово. – 2004. – № 7. – С. 30-36.

Практичне заняття № 2

Тема: Фонетика. Класифікація голосних і приголосних звуків

План

1. Предмет і завдання фонетики. Зв'язок фонетики з іншими розділами мовознавства.
2. Мовний апарат. Робота мовних органів при утворенні голосних і приголосних звуків.
3. Фізіолого-артикуляційний, акустичний і лінгвістичний аспекти вивчення мовних звуків.
4. Голосні звуки, їх класифікація за горизонтальним рухом язика, ступенем підняття язика до піднебіння та участю губ.

5. Позиційні чергування голосних звуків. Чергування у - в, і - й.
6. Класифікація приголосних звуків:
 - а) за участю голосу й шуму;
 - б) за місцем творення;
 - в) за способом творення;
 - г) за твердістю-м'якістю.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати статтю: Передрій Г. Про вивчення фонетики у 5 класі (Лінгвістичний аспект). – Дивослово. – 2004. – № 11. – С. 4-9.
2. Проаналізувати звуки у словах „плється”, „щавель”, „джміль”.

Основна література

1. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 16-18, 22-33, 75-77.
2. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова. – К., 2001. – С. 8-17, 25-26.
3. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія. – К., 1995. – С. 145-149.
4. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 59-68.

Додаткова література

1. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина 1. – К.: Вища школа, 1972. – С. 90-93, 101-107, 126-130.
2. Тоцька Н.І. Дидактичний матеріал з фонетики. – К., 1991. – С. 6-9, 11-12.

Практичне заняття № 3

Тема: Зміни приголосних у потоці мовлення. Асиміляція приголосних

План

1. Асиміляція приголосних. Повна і часткова асиміляція; регресивна і прогресивна асиміляція.

2. Асиміляція за участю голосу.
3. Асиміляція за місцем і способом творення.
4. Асиміляція за м'якістю.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте явища асиміляції у словах. Слова прочитайте вголос та запишіть фонетичною транскрипцією.

Бухгалтер, вокзал, нігті, молотьба, зшивати, безшовний, відвізши, з джерела, з тобою, натхнення, хоч би, тчемо, щастя, людськість, коротший, пісня, знання, звір, український, сільський, цвіт, свято.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 31-34.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина 1. – К.: Вища школа, 1972. – С. 132-138.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С.34-37
4. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова. – К., 2001. – С. 17-18.
5. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 123-124.

Практичне заняття № 4

Тема: Дисиміляція приголосних. Відбиття явищ асиміляції та дисиміляції на письмі

План

1. Дисиміляція суміжна і на відстані.
2. Дисиміляція прогресивна і регресивна.
3. Відбиття явищ асиміляції та дисиміляції на письмі.

Завдання для самостійної роботи

1. Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П.. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 16-18, вправи № 40, 42, 43.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 31-34.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина 1. – К.: Вища школа, 1972. – С. 132-138.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 34-38.
4. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова. – К., 2001. – С. 17-18.
5. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник. – К., 2000. – С. 35-43.
6. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 123-124.

Практичне заняття № 5

Тема: Спрощення у групах приголосних. Подовження приголосних

План

1. Спрощення в групах приголосних. Відбиття явищ спрощення на письмі.
2. Подовження приголосних:
 - а) подовження приголосних внаслідок збігу;
 - б) подовження внаслідок асиміляції.

Завдання для самостійної роботи

1. Від поданих слів утворіть прикметники, запишіть їх. З'ясуйте, у яких словах відбулося спрощення приголосних.

Студент, щастя, область, честь, радість, кількість, кореспондент, вартість, публіцист, ненависть, захист, контраст, компост, інтелігент, екстреміст, гігант, проїзд, якість, пропагандист, президент, кар'єрист, жалість.

2. Перекладіть слова українською мовою. Поясніть подовження приголосних.

Соцветие, платье, бытие, обобщение, спросонья, Прикарпатье, Подолье, воссоединение, артелью, судья, солью, трехсотлетие, чутье, затишье, лью, разоружение, беззаконие.

Основна література

1. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина 1. – К.: Вища школа, 1972. – С. 132-134, 138-139.
2. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 38-42.
3. Український правопис. Видання 4-те, виправлене й доповнене – К.: Наукова думка, 1993. – С. 21-23.
4. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник. – К., 2000. – С. 38-39, 43-45.
5. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 114-118.

Додаткова література

1. Медушевський А.П., Лобода В.В., Марченко Л.М., Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К., 1975. – С. 42-46.

Практичне заняття № 6

Тема: Склад. Наголос. Фонетична транскрипція

План

1. Поняття про склад. Склади відкриті і закриті, прикриті і неприкриті, наголошені і ненаголошені.
2. Закономірності складоподілу в українській мові.
3. Фонетична транскрипція.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомитися з мовностилістичними порадами О.Д. Пономарева щодо наголошування слів (О.Д. Пономарів. Культура слова. Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 1999. – С. 26-32).

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 36-40.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 97-99, 150-153.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 18-22, 42-43.
4. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова. – К., 2001. – С. 18-22.
5. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 127-131.
6. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 2002. – С. 67-76.

Практичне заняття № 7

Тема: Фонетика і фонологія

План

1. Предмет фонології.
2. Поняття про фонему. Основні функції фонем.
3. Фонема та її варіанти (факультативні, позиційні, комбінаторні).
4. Система фонем сучасної української літературної мови.
5. Фонематична транскрипція.
6. Фономорфологія (морфонологія) як вчення про взаємозв'язок і взаємодію фонем і морфем.
7. Найдавніші історичні чергування голосних фонем:
 - а) чергування /O/-/A/;
 - б) чергування /E/-/I/;
 - в) чергування /I/-/A/;
 - г) чергування /E/-/O/ та ін.

Завдання для самостійної роботи

1. Запишіть текст фонематичною і фонетичною транскрипціями. З'ясуйте фонемний склад слів.

Як парость виноградної лози, Плекайте мову. Пильно й ненастанно Полить бур'ян. Чистіша від сльози Вона хай буде. Вірно

і слухняно Нехай вона щоразу служить вам, Хоч і живе своїм живим життям (М. Рильський).

2. До виділених слів у прислів'ях доберіть споріднені, щоб у них відбувалися найдавніші чергування голосних фонем.

Тиха вода береги *ломить*. Осінь *підганяє*, зима не жде. Не кажи гоп, поки не *перескочиш*. Хто два зайці *гонить*, той жодного не зловить. Колос повний до землі гнеться. а пустий угору *дереться*. Дівка *заплетена*, а хата не *метена*. Кинь ячмінь в болото – *убере* тебе в золото. Хто знання має, той і мур *зламає*. Зробив справу – *віднеси*, п'ять нових *захопи*. Хто батьківщину любить, того і батьківщина *береже*.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Квашук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 40-43.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 94-97, 99-101, 124-127.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 44-63.
4. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник. – К., 2000. – С. 55-61.
5. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 102-103.

Практичне заняття № 8

Тема: Чергування /О/, /Е/ з фонемним нулем.
Чергування /О/, /Е/ з /І/

План

1. Чергування /О/, /Е/ з фонемним нулем. Випадні та вставні /О/, /Е/.
2. Чергування /О/, /Е/ з /І/. Умови цього чергування.
3. Випадки відхилення від чергування О та Е з І.
4. Фонетичні властивості /І/, що розвинувся з /h/ (ять).

Завдання для самостійної роботи

1. Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 19-20, вправи № 46, 48, 50.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 43-46.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 132-136, 140-141.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 66-69.
4. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник. – К., 2000. – С. 63-66.
5. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 131-132.

Практичне заняття № 9

Тема: Історичні чергування фонем

План

1. Чергування /И/ з /О/ або /Е/ у звукосполученнях -/РИ/-, -/ЛИ/-.
2. Чергування /Е/ з /О/ після шиплячих та /Й/. Умови цього чергування.
3. Випадки відхилення від чергування /Е/ з /О/ після шиплячих та /Й/.
4. Фонетичні властивості /И/, що розвинувся з давніх /Ы/ та /И/.

Завдання для самостійної роботи

1. Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 21-22, вправи № 52, 54.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 46-49.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літера-

- турної мови. – Частина 1. – К.: Вища школа, 1972. – С. 138-141.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 71-75.
 4. Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова. – К., 1986. – С. 87-89.
 5. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 132-133.

Практичне заняття № 10

Тема: Історичні чергування і зміни в системі фонем

План

1. Чергування приголосних фонем (з історичним поясненням).
2. Комбінування явищ чергування приголосних, асиміляції і спрощення при утворенні прикметникових та іменникових форм.
3. Приставні (протетичні) приголосні.
4. Явище метатези.
5. Зміна, втрата і поява початкових ненаголошених голосних.

Завдання для самостійної роботи

1. Дібрати до поданих слів споріднені чи замінити їх так, щоб проілюструвати явища першої і другої палаталізації приголосних.

Тривога, заслуга, Волга, Буг, батіг, поріг, стіг, недуга, мак, морока, одяг, круг, рюкзак, медик, техніка, етика, фізика, аптека, інтрига, віник, черевик, дуга, звитяга, бідолаха, мачуха, посуха, черепаха, музика, верх, черемха, сміх.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 49-51.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 141-147.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 78-83.
4. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник. – К., 2000. – С. 71-74.

5. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 120-123.

Додаткова література

1. Чак С. Рука-ручка-на руці, нога-ніжка-на нозі. – Українська мова і література в школі. – 1990. – № 3. – С. 62-65.

Практичне заняття № 11

Тема: Орфоепія. Фонетичний аналіз слова

План

1. Орфоепія як розділ мовознавства і система правил літературної вимови.
2. Значення орфоепічних норм, причини їх порушення.
3. Основні правила вимови голосних звуків.
4. Вимова приголосних звуків і звукосполучень.
5. Вимова слів, засвоєних з інших мов.
6. Фонетичний аналіз слова.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати статтю: Ющук І. Орфоепія, фонетичні закони і правопис. – Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 72-75.
2. Зробити повний фонетичний аналіз слова *навчається*.

Основна література

1. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 2002. – С. 77-80.
2. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища школа, 1987. – С. 51-56.
3. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 153-162.
4. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1994. – С. 83-101.
5. Погрібний М.І. Орфоепічний словник. – К., 1984. – 629 с.
6. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. – К., 1999. – С. 16-22.
7. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова. – К., 2001. – С. 22-25.

Практичне заняття № 12

**Тема: Графіка і орфографія.
Принципи української орфографії**

План

1. Українська графіка й орфографія як розділ мовознавчої науки.
2. Короткий огляд історичного розвитку письма.
3. Український алфавіт. Співвідношення між буквами і звуками української мови.
4. Позначення на письмі м'якості приголосних звуків. Правила вживання м'якого знака.
5. Правила вживання апострофа в українських словах і словах іншомовного походження.
6. Принципи української орфографії:
 - а) фонетичний;
 - б) морфологічний;
 - в) історичний (традиційний);
 - г) диференціюючий.
7. Вживання великої літери.

Завдання для самостійної роботи

1. Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 34, 36, 37, вправи № 83, 87, 89.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. К.: Вища школа, 1987. – С. 57-63.
2. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – Частина І. – К.: Вища школа, 1972. – С. 168-172, 177-181.
3. Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова. К.: Вища школа, 1994. – С. 101-109.
4. Український правопис. Видання 4-те, виправлене й доповнене. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 45-57.
5. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 85-101.

Додаткова література

1. Хом'як І. Дослідне навчання орфографії, його характеристика і перспективи. – Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 35-38.
2. Жайворонок В.В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. – К.: Наукова думка, 2004. – 202 с.

Практичні заняття № 13-14

Тема: Орфографія

План

1. Написання слів разом, окремо, через дефіс.
2. Правопис префіксів і суфіксів.

Завдання для самостійної роботи

1. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К., 2000. – С. 55, 58, 84, вправи № 85, 86, 128, 129.

Основна література

1. Бурячок А.А. Орфографічний словник. – К., 2002. – 464 с.
2. Головащук С.І. Правописний словник. – К., 1999. – 607 с.
3. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 2002. – С. 86-87.
4. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Практичний курс української мови: Навчальний посібник. – К., 1993. – С. 74-75, 77-79, 82-83.
5. Орфографічний словник української мови. – К., 1999. – 989 с.
6. Український правопис. Видання 4-те, виправлене й доповнене. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 23-45.
7. Шевчук С.В. Разом, окремо, через дефіс. Словник-довідник. – К., 2003. – 416 с.
8. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К., 2000. – С. 54-57, 63-65, 82-85.

Додаткова література

1. Єрмоленко С.Я. Словник труднощів української мови. – К., 1989.

Практичні заняття № 15-16

Тема: Орфографія

План

1. Подовження у словах іншомовного походження.
2. Букви И, І в словах іншомовного походження.
3. Апостроф в іншомовних словах.
4. М'який знак в іншомовних словах.
5. Написання іншомовних прізвищ та географічних назв.
6. Правила переносу слів.

Завдання для самостійної роботи

1. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К., 2000. – С. 49, 68, 75, вправи № 75, 103, 115, 116.

Основна література

1. Грищенко А.П. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 2002. – С. 88-91.
2. Український правопис. Видання 4-те, виправлене й доповнене. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 99-102, 116-119.
3. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення. – К., 2000. – С. 297-299, 58-60.
4. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. – К., 2000. – С. 39-40, 48, 66-67.
5. Ющук І.П. Перенос частин слова з рядка в рядок. – Дивослово. – 2004. – № 7. – С. 25.

ЗРАЗКИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ з курсу „Сучасна українська мова”

Тема: Фонетика

Варіант 1

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

І Маринка тут же забігала по стежечці, поплюскуючи ніжками. То зупиниться на хвильку, набере повні груди гірського повітря, нап’ється водиці, то знову злітає, бо від тої водиці немов крильця виростали і страх пропадав, і летів до верхів, до хмар, до сонця...

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.

3. Дайте короткий історичний коментар чергуванню е – і у підкреслених словах.

Варіант 2

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

Чудовий жовтий колір подекуди на кінцях хмарок лиснить то жовтогарячим світлом, то рожевим. Сонце без проміння, червоне, неначе з жару, але жовтий світ од хмар одбиває й кидає ясний світ на широку картину. За Вишгородом стоїть на Дніпрі сиза, але з жовтим сутінком імла. (І. Н.-Левицький).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.

3. Поясніть, якого походження звук і у підкресленому в тексті слові.

Варіант 3

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

А по степу поволі рухається отара, і незвичайний цієї ночі бреде коло неї чабан. Не в шапці сьогодні старий чабан, не в картузі затяганому, а в братовому льотчицькому кашкеті. ... В руках гирлига, на голові розкішний льотчицький кашкет при місяці поблискує... (О. Гончар).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть, якого походження звук ц у підкресленому в тексті слові.

Варіант 4

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

Ліс зустрів мене як друга горлиць теплим воркуванням, пізнім дзвоном солов'їним, ніжним голосом зозулі, вогким одудів гуканням, круглим циканням дроздів. Ліс зустрів мене як друга тінню від дубів крилатих, смутком білої берези, що дорожчий нам за радість... (М. Рильський).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть, якого походження звук ї у підкреслених словах у тексті.

Варіант 5

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

Заглядає в шибку казка сивими очима,
Материнська добра ласка в неї за плечима.

Припливайте до колиски лебеді, як мрії.
Опустіться тихі зорі синові на вії.

Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.

У хмільні смеркання мавки чорноброві
Ждатимуть твоєї ніжності й любові.

(В. Симоненко)

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть, якого походження звук ц у підкресленому в тексті слові.

Варіант 6

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

По теплому дощі вгрузають босі ноги
В м'яку, живу теплінь піщаної дороги.
І ловлять гострий дух недавньої грози
Людина, звірина – і парості лози,
Ген там розкидані на вогкім узбережжі...

(М. Рильський).

В соняшника були руки і ноги,
Було тіло шорстке і зелене...

(І. Драч).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть, якого походження звук і у підкресленому в тексті слові.

Варіант 7

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

Вмостившись на купі соняшничиння, я ховаю руки в рукави свого пошарпаного лапсердачка, зсутулююся, щоб дихати в пазуху, заплющую очі й куняю на холоді під шурхіт пороші в яблуневому гіллі, а переді мною – прив'ялі садки позатинню, і сонця стільки, що тіні од дерев мліють... (Г. Тютюнник).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть, якого походження звук і у підкресленому в тексті слові.

Варіант 8

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

Дивне почуття огортає тебе, коли ти дивишся на ці тендітні, манюсінські деревця з кількома трепетними листочками, схожими на ротики, що п'ють молоко сонця. Які ж вони здаються немічні, мов курчата, що недавно вилупилися з яєць. Тісно згуртувавшись, туляться одне до одного, в тому єднанні їхня сила, здатність вистояти, вижити... (І. Цюпа).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть, якого походження звук ц у підкреслених у тексті словах.

Варіант 9

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

Розсуваючи обережно стебла високої кукурудзи, переступаючи через гарбузи, батько пішов у той бік. Сховавшись між соняхами, він легко впізнав у місячному світлі маленьку постать свого сина. Син грав ту пісню, яку так хотілося заспівати батькові на полі.

Пізно вночі в хаті прокинулась мати і пішла шукати сина й чоловіка. (О. Донченко).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть, якого походження звук і у підкреслених словах у тексті.

Варіант 10

1. Запишіть текст фонетичною транскрипцією:

У кожної людини буває такий день, коли вперше радієш сонцю, коли вперше деревами тішишся. Такі дні, здається, більшість людей переживає в дитинстві. У сфері таких почуттів живе Антонич. Біографічне і героїчне „я”, що звикло бути центром уваги в ліричному жанрі, цілком розпливається тут у малюнках карпатської природи... (Д. Павличко).

2. Випишіть слова, у яких відбулися такі фонетичні явища, як асиміляція, дисиміляція, спрощення.
3. Поясніть чергування е-нуль звуку у підкреслених у тексті словах.

ТЕСТИ

з фонетики, фонології та орфографії

1. Фонема – це:
 - а) найменша, неподільна мовна одиниця;
 - б) неподільна звукова одиниця людської мови, здатна розрізняти значення слів і морфем;
 - в) графічний знак, що служить для позначення звуків на письмі.

2. e'' у слові *ве''сна* – це:
 - а) основний варіант цієї ж фонemi;
 - б) позиційний варіант фонemi e ;
 - в) позиційний варіант фонemi u .

3. c^l, d^l у слові *сядь є*:
 - а) окремими фонемами $/c^l/, /d^l/$;
 - б) варіантами фонemi c, d .

4. За способом творення приголосні звуки поділяються на:
 - а) проривні; задньоязикові; палатальні; фрикативні;
 - б) африкати; щілинні; задньоязикові; палатальні;
 - в) проривні; фрикативні; зімкнуто-прохідні; африкати.

5. У словах *віз-вози; село-сільський; шість-шести; корінь-кореня* \dot{i} в закритому складі утворилося:
 - а) на місці h (ять);
 - б) на місці ь і ъ ;
 - в) на місці e, o (давніх).

6. Чергування o, e з фон. нулем у словах *ставок-ставка, орел-орла день-дня; хлопець-хлопця* утворилося внаслідок занепаду зредукованих. Вкажіть, на місці яких звуків випадні $/o/$ та $/e/$:
 - а) на місці u, y ;
 - б) на місці o, e ;
 - в) на місці $\text{ь}, \text{ъ}$.

7. У словах *тривати*, *гриміти*, *блщити*, *дрігати*, *кривавий*, *брініти*, *глитати*, *кришити* и у сполученнях *-ри-*; *-ли-* утворилося на місці колишнього:
- а) *ы* або *и*;
 - б) зредукованих *ь* чи *Ь*;
 - в) давніх *о*, *е*.
8. У словах *дід*, *місто*, *сніг*, *ліс* голосний *і* розвинувся:
- а) із давнього *h* (ять);
 - б) із давнього *e*;
 - в) із давнього зредукованого *ь*.
9. У словах *друг-дружити*; *рука-ручка*; *нога-ніжка*; *мураха-мурашка* відбувається чергування *г*, *к*, *х* із *ж*, *ч*, *ш*. Це чергування є наслідком:
- а) асиміляції;
 - б) дисиміляції;
 - в) першої перехідної палаталізації задньоязикових *г*, *к*, *х*;
 - г) другої перехідної палаталізації задньоязикових *г*, *к*, *х*.
10. У слові *щастя* відбулася зміна звука *с* на *ш* перед шиплячим *ч* (*с^ьчастьє*). Результатом якого явища є така зміна:
- а) асиміляції за голосом;
 - б) асиміляції за місцем і способом творення звуків;
 - в) асиміляції за м'якістю-твердістю.
11. У яких із поданих слів подвоєння букв на письмі позначає явище повної прогресивної асиміляції приголосних за місцем і способом творення звуків:
- а) денний, стінний, віконниця;
 - б) беззубий, відданий, ззаду;
 - в) знання, рілля, сіллю, навмання;
 - г) численний, священний, блаженний.
12. У словах *Сиваш-сиваський*, *Париж-паризький*; *Овруч-овруцький*; *козак-козацький* чергування приголосних відбулося внаслідок:
- а) асиміляції і спрощення;
 - б) дисиміляції і спрощення;
 - в) спрощення.

13. У яких із поданих нижче слів чергування приголосних відбулося внаслідок другого перехідного пом'якшення приголосних звуків:
- а) смуга-смужка; балакати-балачки;
 - б) Рига-ризький; козак-козацтво;
 - в) смуга-смузі; рука-руці; нога-нозі, мураха-мурасі.
14. Які з поданих нижче слів пишуться за фонетичним принципом правопису:
- а) списати, хазяїн, запорізький;
 - б) селянин, лимон, широкий;
 - в) русалці; у клітці; розсунути.
15. Які з поданих нижче слів пишуться за морфологічним принципом правопису:
- а) галявина, птаство, розчистити;
 - б) зшити, у повітці, безсистемний;
 - в) гаразд, приїжджий, джміль.
16. Позначте, у якому рядку всі слова пишуться з апострофом:
- 16.1. а) тьм..яний, зв..язковий, солом..яний, з..їзд;
б) надвечір..я, Мін..юст, перед..ювілейний, О..Генрі;
в) полум..яний, рутв..яний, торф..яний, безхмар..я;
г) моркв..яний, пів..ящика, св..ятковий, в..юнкий.
- 16.2. а) суб..єктивний, тім..я, Д..Артаньян, дит..ясла;
б) роз..ятрений, роз..їзд, зав..язка, мавп..ячий;
в) духм..яний, нев..янучий, дев..яносто, Лук..янівка;
г) сап..янці, б..язевий, об..єктивний, б..єф.
- 16.3. а) бур..ян, довір..я, цв..ях, п..ятірка;
б) верб..я, пір..їна, зв..язати, б..юро;
в) без..ядерний, м..ята, Св..ятослав, черв..як;
г) В..ячеслав, під..їжджати, двох..ярусний, сузір..я.
- 16.4. а) дзв..якнути, Лук..янівка, р..юкзак, дріб..язковий;
б) без..язикий, об..єднання, медв..яний, ім..я;
в) возз..єднання, пів..яблука, Монтеск..є, кон..юнктура;
г) прем..єр, комп..ютер, п..юпітр, кар..єра.

- 16.5. а) ад..ютант, к..янті, інтерв..ю, п..єдестал;
 б) взаємопов..язаний, кур..йоз, нев..янучий, солов..ї;
 в) рум..яний, Стеф..юк, тьм..яно, здоров..я;
 г) міжгір..я, кур..єр, розм..якшити, к..ювет.
- 16.6. а) миш..як, б..юджет, Руж..є, Лук..янович;
 б) Рив..єра, ф..юзеляж, узгір..я, об..єкт;
 в) об..єм, пан..європейський, від..їзд, торф..яний;
 г) від..ємний, май..я, в..язи, з..явитися.
- 16.7. а) слов..янський, дерев..яний, реп..яхи, най..яскравіший;
 б) в..ялий, прем..єра, дит..ясла, під..їзд;
 в) пам..ять, від..ємник, в..язання, кр..ючок;
 г) св..ятковий, відв..язати, роз..яснити, олов..яний.
- 16.8. а) пів..юшки, ін..юрколегія, к..ят, О..Нейл;
 б) кон..юнктивіт, риб..ячий, Ул..яненко, уп..ятьох;
 в) В..єтнам, м..язи, Рейк..явік, мад..яр;
 г) між..ярусний, фельд..єгер, акх..яна, м..юзикл.

17. Позначте рядок, у якому всі слова пишуться без апострофа:

- 17.1. а) розв..язати, Кас..яненко, бр..язкіт, б..юрократ;
 б) р..юмсати, різдв..яний, різьб..яр, мавп..ячий;
 в) В..язьма, рев..ю, Їх..ямас, Д..ячук;
 г) ал..янс, міл..йон, б..юджет, перед..ювілейний.
- 17.2. а) ін..єкція, н..юанс, Р..язань, гіп..юр;
 б) кр..якати, В..язьма, п..юре, Адабаш..ян;
 в) ком..юніке, б..юст, тьм..яний, духм..яний;
 г) к..ювет, дв..якнути, Ак..яб, моркв..яний.
- 17.3. а) міль..йон, р..ябий, пів..яблука, б..юджет;
 б) під..яремний, св..ято, м..якуш, роз..їзд;
 в) пів..Ялти, аль..янс, різдв..яний, моркв..яний;
 г) тьм..яний, без..ядерний, ін..єкція, деб..ют.
- 17.4. а) дзв..якати, ад..ютант, сер..йозний, атель..є;
 б) б..єф, деб..ют, з..йомки, торф..янистий;
 в) відсв..яткувати, подвір..я, модель..єр, б..юрократія;
 г) п..юре, ф..юзеляж, м..юзик-хол, рев..ю.

18. У котрому слові на місці крапок треба вставити м'який знак:

- 18.1. а) тон..ший; б) кур..йозний;
в) нян..чити; г) тюр..ма.
- 18.2. а) мад..яр; б) павіл..йон;
в) бан..щик; г) тон..шати.
- 18.3. а) він..етка; б) волин..ський;
в) н..юанс; г) ад..ютант.
- 18.4. а) Солов..йов; б) мен..шість;
в) остропіл..ський; г) п'ят..сот.
- 18.5. а) хустин..ці; б) дев'ят..сот;
в) вар..ете; г) т..мянний.
- 18.6. а) Натал..чин; б) гал..ченя;
в) рибал..чин; г) Гал..чин.

19. У котрому рядку в усіх словах на місці крапок потрібно вставити м'який знак:

- 19.1. а) павіл..йон, мал..овничий, молот..ба, п'ят..десять;
б) шампін..йон, фал..ш, закін..чення, сен..йора;
в) кін..ця, конференс..є, грил..яж, джерел..це;
г) бул..йон, дон..чин, Ман..чжурія, різ..бяр.
- 19.2. а) брин..чати, Гот..є, модел..єр, міл..ярдер;
б) рел..єф, рибал..ський, волин..ський, зустрічаст..ся;
в) секретар.., вісім..сот, ескадрил..я, жен..шень;
г) ціпил..но, нян..чити, різ..бяр, Хар..ків.

20. У якому рядку в усіх словах у давальному відмінку на місці крапок потрібно вставити м'який знак:

- а) бджіл..ці, жмен..ці, кізон..ці, мис..ці;
б) внучен..ці, нян..ці, снігурон..ці, авос..ці;
в) квіт..ці, жін..ці, колис..ці, сопіл..ці;
г) гус..ці, однокол..ці, галуз..ці, оболон..ці.

21. Котре слово написано неправильно:

- 21.1. а) кавказький; б) корсунський;
в) аральський; г) астраханці.

- 21.2. а) Маньчжурія; б) женьшень;
в) різбяр; г) щонайменший.
- 21.3. а) няньчити; б) тьмянний;
в) оболонський; г) волинський.

22. У якому слові в давальному відмінку однини є помилка:

- 22.1. а) балці; б) галці;
в) спільці; г) рибалці.
- 22.2. а) дівчиноньці; б) Гальці;
в) Наталці; г) монгольці.

23. У котрому слові на місці крапок не потрібен м'який знак:

- 23.1. а) Пхен..ян; б) П'ятигорс..к;
в) Гор..кий; г) освітян..ський.
- 23.2. а) конферанс..є; б) він..єтка;
в) Кордил..єри; г) мад..яр.
- 23.3. а) монпанс..є; б) міл..ярд;
в) кан..йон; г) безбат..ченко.
- 23.4. а) піднос..ся; б) киц..ці;
в) Уман..щина; г) Тайван..шань.
- 23.5. а) С..єрра-Леоне; б) Пл..їн;
в) л..няний; г) Кас..ян.
- 23.6. а) Єлец..; б) суец..кий;
в) Суец..; г) жен..шень.
- 23.7. а) зглян..ся; б) Трет..яков;
в) Юл..ці; г) Севаст..ян.

24. У якому рядку в усіх словах позначається на письмі спрощення приголосних:

- 24.1. а) улес..ливий, хвас..ливий, щас..ливий, блис..нути;
б) швидкіс..ний, заїз..ний, ус..ний, заздріс..ний;
в) якіс..ний, студен..ство, учас..ник, облас..ний;
г) буревіс..ник, стис..нути, щотиж..ня, гіган..ський.

- 24.2. а) очис..ний, зап'яс..ний, кількіс..ний, жаліс..ний;
б) контраст..ний, бряз..нути, мас..ний, блис..нути;
в) двоміс..ний, проіз..ний, невис..ний, захис..ний;
г) скатер..ка, вартіс..ний, безпристрас..ний, пес..ливий.

25. У якому слові на місці крапок треба вставити літеру на позначення приголосного звука:

- 25.1. а) корис..ний; б) пристрас..ний;
в) волейболіс..ці; г) об'із..ний.
- 25.2. а) улес..ливість; б) бря..знути;
в) брез..нути; г) чес..ний.
- 25.3. а) Мас..ниця; б) сер..цевий;
в) жаліс..ний; г) шіс..надцять.
- 25.4. а) віс..ник; б) аген..ство;
в) умис..ний; г) плюс..нути.

26. У якому рядку в усіх словах спрощення приголосних на письмі не відбувається:

- 26.1. а) тиж..невий, хвас..нути, хворос..няк, президен..ський;
б) зап'яс..ний, поіз..ний, балас..ний, випус..ний;
в) студен..ський, гіган..ський, аген..ство, фашис..ський;
г) інтеліген..ський, кіс..лявий, пристрас..ний, компос..ний.
- 26.2. а) тос..но, пес..ливий, парламен..ський, контраст..но;
б) нацис..ський, турис..ський, об'із..ний, студен..ство;
в) кореспонден..ський, провіс..ник, комендан..ський,
форпос..ний;
г) пропагандис..ський, захис..ний, кар'єрис..ський, вис..нути.

27. Котре слово написано неправильно:

- 27.1. а) студентство; б) комендантський;
в) зап'ястний; г) двомісний.
- 27.2. а) заздрісний; б) альпініський;
в) очисний; г) швидкісний.
- 27.3. а) убозтво; б) усний;
в) контрастний; г) кількатижневий.

- 27.4. а) тоскно; б) скнара;
в) гіганський; г) вискнути.
- 27.5. а) проїзний; б) скніти;
в) брезкнути; г) облестливий.
- 27.6. а) нациський; б) кістлявий;
в) шістнадцять; г) баластний.
- 27.7. а) пацифістський; б) улесливість;
в) брязкнути; г) хворостняк.
- 27.8. а) артистці; б) невістчин;
в) пестливий; г) об'їздний.
- 27.9. а) масний; б) фашиський;
в) шістсот; г) у хустці.

28. Позначте рядок, у якому в усіх словах спрощення в групах приго-
лосних позначається на письмі:

- 28.1. а) учас..ник, блис..нути, піс..ний, шіс..десять;
б) виїз..ний, доблес..ний, хвас..ливий, піз..ній;
в) контрас..ний, якіс..ний, перехрес..ний, студен..ський;
г) кількіс..ний, захис..ний, об'їз..ний, пристрас..ний.
- 28.2. а) щас..ливий, кіс..лявий, облас..ний, тиж..невий;
б) корис..ний, вартіс..ний, ненавис..ний, жаліс..ний;
в) якіс..ний, блис..нути, сер..це, гіган..ський;
г) захис..ний, мас..ний, інтеліген..ський, ус..ний.

29. Позначте, у якому рядку всі слова пишуться з префіксом с-:

- 29.1. а) ..садити, ..шити, ..пустити;
б) ..формувати, ..терти, ..кинути;
в) ..казати, ..ціпити, ..чепити;
г) ..пантеличити, ..шиток, ..клеїти.
- 29.2. а) (з, с)формувати, (з, с)чистити, (з, с)хопити, (з, с)палити;
б) (з, с)ховати, (з, с)підлоба, (з, с)куштувати, (з, с)ліпити;
в) (з, с)фотографувати, (з, с)тиснути, (з, с)киснути,
(з, с) пам'ятатися;
г) (з, с)питати, (з, с)сунути, (з, с)неславити, (з, с)порожнити.

30. Позначте, у якому рядку всі слова пишуться з префіксом при-:
- а) пр..гарний, пр..білий, пр..мудрий;
 - б) пр..сісти, пр..красити, пр..чесати;
 - в) пр..звище, пр..рва, пр..звисько.
31. Позначте, у якому рядку всі слова пишуться з префіксом пре-:
- а) пр..красний, пр..бій, пр..будова, пр..милий;
 - б) пр..стол, пр..смачний, пр..свійний, пр..жовкнути;
 - в) пр..дивний, пр..старілий, пр..чистий, пр..мудрість;
 - г) пр..дужий, пр..везений, пр..забутий, пр..високий.
32. Позначте, у якому рядку всі слова пишуться з префіксом з-:
- а) ..жувати, ..чесати, ..ціпити;
 - б) ..чистити, ..кривдити, ..житися;
 - в) ..палахнути, ..хибити, ..шити;
 - г) ..рівняти, ..творити, ..фантазувати.
33. Позначте, у якому рядку всі слова пишуться з суфіксом -ечк-:
- а) пташ..чка, кош..чок, пал..чка;
 - б) стеж..чка, діж..чка, лож..ка;
 - в) воз..чок, ніж..чка, півн..чок;
 - г) пшен..чка, дон..чка, книж..чка.
34. У якому рядку всі слова пишуться з суфіксом -ев-:
- а) кизил..вий, со..вий, квасол..вий, шарж..вий;
 - б) марл..вий, емал..вий, жолуд..вий, щавл..вий;
 - в) льод..вий, бяз..вий, хвощ..вий, матч..вий;
 - г) вишн..вий, борщ..вий, душ..вий, маз..вий.
35. У якому рядку всі слова пишуться з суфіксом -ев-:
- а) яблун..вий, житт..вий, жолуд..вий, нікел..вий;
 - б) замш..вий, морж..вий, лосос..вий, марш..вий;
 - в) алюміні..вий, значенн..вий, раді..вий, житт..вий;
 - г) березн..вий, бійц..вий, ківш..вий, магні..вий.

- 36.** У якому рядку всі слова пишуться з суфіксом -ов-:
- а) граб..вий, калі..вий, щавл..вий, ялинк..вий;
 - б) фланел..вий, лозунг..вий, сургуч..вий, шовк..вий;
 - в) зразк..вий, льод..вий, шарж..вий, душ..вий;
 - г) пальт..вий, хвощ..вий, гутаперч..вий, перц..вий.
- 37.** Позначте рядок, у якому всі слова пишуться з подвоєними літерами:
- 37.1. а) юн..ат, без..бройний, радіст..ю, воєн..ий;
б) військ..омат, роз..броєний, від..зеркалення, істин..ий;
в) перед..ень, воз'..єднаний, спросон..я, священ..ик;
г) незмін..ість, шален..ий, від..ячити, розріс..я.
- 37.2. а) священ..ий, незбагнен..ий, буквен..ий, Ген..адій;
б) стін..ий, страйк..ом, л..ються, довгождан..ий;
в) роз..броєн..я, л..яний, бов..аніти, с..авець;
г) нагороджен..ий, возніс..я, солов'їн..ий, незмін..ість.
- 37.3. а) від..аний, без..акон..я, стат..ей, навман..я;
б) Донеч..ина, блажен..ий, притаман..ий, ов..а;
в) огнен..ий, Галич..ина, зран..я, пів..ідра;
г) морквян..ий, жит..єпис, сторіч..я, подорож..ю.
- 38.** Позначте рядок, у якому в усіх словах іншомовного походження відбувається подовження приголосних:
- 38.1. а) Гол..андія, барок..о, нет..о, фін..и;
б) шос..е, Дік..єнс, пан..о, ан..али;
в) брут..о, ім..іграція, бул..а, марок..анець;
г) шас..і, телеграм..а, ван..а, пен..і.
- 38.2. а) ел..ініст, прус..ький, ліс..абонський, бес..арабський;
б) ір..еальний, мот..о, філіп..інський, Апол..он;
в) ал..ея, лібрет..о, пан..а, мас..а;
г) кор..ектний, ем..іграція, ін..овація, іл..юмінація.
- 38.3. а) бел..етристика, фортис..имо, ман..а, тон..а;
б) мір..а, сум..а, контр..еволуція, Калькут..а;
в) Яс..и, ан..отація, мул..а, мадон..а;
г) ір..аціональний, гол..андець, бон..а, Ніц..а.

39. Котре слово написано неправильно:

39.1. а) асирійський;	б) асиметрія;
в) дурра;	г) елін.
39.2. а) массажний;	б) меккський;
в) марокканець;	г) лісабонський.
39.3. а) інтермецо;	б) бароко;
в) панно;	г) тона.
39.4. а) атестат;	б) кореспондент;
в) атташе;	г) іррегулярний.
39.5. а) бюлетень;	б) аккомпанемент;
в) акумулятор;	г) булла.
39.6. а) барокко;	б) лібрето;
в) анотація;	г) імунітет.
39.7. а) іподром;	б) Таллінн;
в) аплікація;	г) ассамблея.
39.8. а) афікс;	б) сюрреалізм;
в) еміграція;	г) імміграція.
39.9. а) Брюссель;	б) конфетті;
в) коментатор;	г) аномалія.

40. У котрому зі слів на місці крапок треба написати літеру ц :

40.1. а) дел..катний;	б) ц..тадель;
в) д..ста;	г) б..бліограф..я.
40.2. а) пол..вітам..ни;	б) асоц..ація;
в) каліграф..я;	г) пейзаж..ст.
40.3. а) інтенс..фікація;	б) пр..оритет;
в) ор..єнтація;	г) дез..нфекція.
40.4. а) м..сія;	б) Од..ссей;
в) Алж..р;	г) оказ..оналізм.
40.5. а) Ч..каго;	б) пюп..тр;
в) м..зансцена;	г) кал..граф..я.
40.6. а) ..мунітет;	б) реванш..ст;
в) апл..кац..я;	г) аб..тур..єнт.

- 40.7. а) бурм..стр; б) пац..ент;
в) коштор..с; г) Аф..ни.
- 40.8. а) Ваш..нгтон; б) ..н'екц..я;
в) рац..ональний; г) М..сс..сіпі.
- 40.9. а) ..нтерв'ю; б) В..рджинія;
в) Лесс..нг; г) Брат..слава.

41. Позначте, у якому рядку від усіх іменників утворюються прикметники на -зький:

- а) Прага, Абхазія, Кривий Ріг, Одеса;
б) Париж, Буг, Гамбург, Запоріжжя;
в) Кавказ, Кременчук, Закарпаття, Цюрих;
г) Рига, Галич, Чехія, Прилуки.

42. У якому рядку від усіх іменників утворюються прикметники на -ський:

- а) Хмельник, Житомир, Калуш, Ірак;
б) Мекка, Ла-Манш, Димерка, Токмак;
в) Черкаси, Золотоноша, Карабах, Сиваш;
г) Тбілісі, Дамаск, Ніцца, Страсбург.

43. У якому рядку від усіх іменників утворюються прикметники на -цький:

- а) Вижниця, Ясинувата, Баскунчак, Кавказ;
б) Люксембург, Суец, Галич, Кременчук;
в) Кобеляки, Солигалич, Кагарлик, Лепетуша;
г) Гринвіч, Казбек, Великі Луки, Череп овець.

44. Котре слово написано неправильно:

- 44.1. а) черемоський; б) калузький;
в) шахський; г) птахство.
- 44.2. а) прилукський; б) убозтво;
в) острозький; г) баскський.
- 44.3. а) золотоніський; б) бугський;
в) ла-маншський; г) цюрихський.

- 44.4. а) кембриджський; б) чукотський;
в) карабахський; г) меккський.
- 44.5. а) волоський; б) парижський;
в) казахський; г) козацький.
- 44.6. а) овручський; б) дрогобицький;
в) тбіліський; г) чуваський.
- 44.7. а) іракський; б) волзький;
в) яський; г) кременчуцький.
- 44.8. а) юнацький; б) парубоцтво;
в) криворізький; г) сивашський.
- 44.9. а) бахмачський; б) закарпатський;
в) чиновницький; г) герцогський.

45. Визначте, у якому рядку всі слова пишуться з великої літери:

- 45.1. а) (н)обелівська (п)ремія, (с)онячна (с)истема, (п)ресвята (б)огородиця;
б) (а)кадемія (н)аук (у)країни, (є)вропейське (є)кономічне (с)півтовариство, (т)роїстий (с)оюз;
в) (п)резидент (у)країни, (р)еспубліка (б)ілорусь, (к)онституційний (с)уд (у)країни.
- 45.2. а) (к)ривий (р)іг, (в)исокі (д)оговірні (с)торони, (к)арельська (а)втономна (р)еспубліка;
б) (м)іністерство (о)світи (у)країни, (з)бройні (с)или (у)країни, (ц)ентральна (р)ада;
в) (н)аціональний (б)анк (у)країни, (д)алекий (с)хід, (з)олоті (в)орота.
- 45.3. а) (м)айдан (н)езалежності, (п)івденне (п)олісся, (с)хідноєвропейська (р)івнина;
б) (ж)овті (в)оди, (р)ада (б)езпеки, (г)ромадянська (в)ійна;
в) (с)півдружність (н)езалежних (д)ержав, (м)олочний (ш)лях, (к)абінет (м)іністрів (у)країни.

- 45.4. а) (в)елика (в)едмедиця, (а)ндріївський (у)звіз, (з)ахідна (у)країна;
 б) (в)ерховна (р)ада (у)країни, (я)рославів (в)ал (вулиця), (к)нязівство (м)онако;
 в) (д)ержавна (д)ума, (к)иївський (в)окзал, (р)еволюція 1905 року.
- 45.5. а) (е)поха (в)ідродження, (д)ень (н)езалежності (у)країни, (к)онституція (у)країни;
 б) (н)ародний (р)ух (у)країни, (к)ривава (н)еділя, (с)вято (п)еремоги;
 в) (б)ожа (м)атір, (п)івнічна (б)уковина, (о)рганізація (о)б'єднаних (н)ацій.

46. Яке слово пишеться через дефіс:

- 46.1. а) західно/український; б) всесвітньо/історичний;
 в) всесвітньо/відомий; г) жовто/гарячий.
- 46.2. а) національно/історичний; б) національно/незалежний;
 в) народно/розмовний; г) національно/однорідний.
- 46.3. а) суспільно/необхідний; б) суспільно/політичний;
 в) суспільно/небезпечний; г) суспільно/корисний.
- 46.4. а) двадцяти/поверховий; б) вище/згаданий;
 в) загально/освітній; г) віце/президентський.
- 46.5. а) м'ясо/молочний; б) військово/зобов'язаний;
 в) народно/поетичний; г) загально/державний.

47. Котре слово пишеться разом:

- 47.1. а) прем'єр/міністр; б) на/жаль;
 в) по/десятеро; г) шістдесяти/п'яти/мільйонний.
- 47.2. а) нижче/підписаний; б) хтозна/який;
 в) діаметрально/протилежний; г) темно/зелений.
- 47.3. а) північно/західний; б) біло/сніжний;
 в) блакитно/синій; г) темно/коричневий.
- 47.4. а) по/сусідству; б) всього/на/всього;
 в) на/світанку; г) мовно/стильовий.

- 47.5. а) котрий/небудь; б) двадцяти/п'яти/річний;
в) військово/спортивний; г) кисло/солодкий.
- 47.6. а) видимо/невидимо; б) зменшено/пестливий;
в) перекоти/поле; г) тьмяно/жовтий.
- 47.7. а) в/основному; б) штабс/капітан;
в) не/наچه/б/то; г) з/по/між.

48. Позначте, у якому рядку всі слова пишуться через дефіс:

- 48.1. а) синьо/зелений, суспільно/корисний,
високо/кваліфікований;
б) всесвітньо/відомий, науково/технічний,
навчально/виховний;
в) польсько/український, темно/синій, всесвітньо/історичний;
г) народно/поетичний, народно/революційний,
політико/економічний.
- 48.2. а) по/батьківськи, де/не/де, по/латині, так/то;
б) віч/на/віч, сам/на/сам, пліч/о/пліч, не/мов/би/то;
в) по/четверо, по/українськи, як/не/як, по/друге;
г) будь/що/будь, одним/одна, коли/не/коли, десь/інде.
- 48.3. а) рік/у/рік, з/понад, ані/скільки, хоч/не/хоч;
б) вряди/годи, по/братерськи, казна/коли, один/в/один;
в) на/гора, з/посеред, ледве/ледве, пів/Чернігова;
г) аби/то, по/людськи, сама/самотою, де/небудь.

Питання до екзамену

1. Українська мова – державна мова народу України, одна з форм вияву його національної культури. Походження української мови. Поняття національної та літературної мови.
2. Значення творчості І.П. Котляревського та Т.Г.Шевченка в історії розвитку української літературної мови.
3. Основні стильові різновиди писемної та усної форм української літературної мови.
4. Територіальні діалекти української мови. Північна група діалектів.
5. Особливості південно-східних діалектів.
6. Фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні ознаки південно-західних діалектів.
7. Предмет і завдання фонетики. Зв'язок фонетики з іншими розділами мовознавства. Звуки і склади як фонетичні одиниці мови.
8. Мовний апарат. Робота мовних органів при утворенні голосних і приголосних звуків.
9. Фізіолого-артикуляційний, акустичний і лінгвістичний аспекти вивчення мовних звуків.
10. Голосні звуки, їх класифікація.
11. Позиційні чергування голосних звуків. Чергування *у - в, і - й*.
12. Класифікація приголосних за участю голосу й шуму та за місцем утворення.
13. Класифікація приголосних за способом творення, за твердістю-м'якістю.
14. Зміни приголосних у потоці мовлення. Асиміляція приголосних (повна й часткова, прогресивна і регресивна).
15. Асиміляція за голосом, м'якістю.
16. Асиміляція за місцем і способом творення. Подовження приголосних, що виникло внаслідок прогресивної асиміляції. Подвоєння приголосних.
17. Дисиміляція приголосних: суміжна, дистантна, регресивна, прогресивна.
18. Спрощення груп приголосних.

19. Відбиття явищ асиміляції, дисиміляції і спрощення на письмі.
20. Склад. Склади відкриті, закриті, прикриті, неприкриті, наголошені, ненаголошені.
21. Наголос. Силовий і музикальний, вільний і постійний. Характер українського наголошення. Наголос як засіб вираження лексичного і граматичного значення слів. Основний і побічний наголос. Логічний, емпатичний і фразовий наголоси.
22. Фонетична транскрипція.
23. Поняття про фонему. Позиційні й комбінаторні варіанти фонем. Функції фонем.
24. Фонологічна система української мови. Фонематична транскрипція.
25. Фономорфологія. Історичні чергування голосних і приголосних фонем.
26. Найдавніші чергування в системі голосних фонем (з історичним поясненням).
27. Чергування *o, e* з нульовою фонемою.
28. Чергування *o, e* з *i*. Фонетичні властивості *i*, що розвинувся з *h* (ять).
29. Відхилення від чергувань *o, e* з *i*.
30. Чергування *u* з *o* або *e* у звукосполученнях *-ри-*, *-ли-*. Фонетичні властивості *i*, що розвинувся з давніх *ы* та *и*.
31. Чергування *e* з *o* після шиплячих та пояснення відхилень від цих чергувань.
32. Чергування приголосних фонем (з історичним поясненням).
33. Чергування приголосних, що виникли як наслідок давніх сполучень губних, передньоязикових, задньоязикових з [j].
34. Комбінування явищ чергування приголосних, асиміляції, спрощення при утворенні прикметникових та іменникових форм.
35. Протетичні приголосні. Зміни, втрата, поява початкових ненаголошених голосних.
36. Метатеза.
37. Орфоепія. Вимова голосних звуків і звукосполучень в українських словах та словах іншомовного походження.

38. Українська графіка. Алфавіт. Співвідношення між буквами та звуками української мови. Короткий огляд історичного розвитку письма.
39. Вживання апострофа в українських словах і словах іншомовного походження.
40. Позначення на письмі м'якості приголосних. Правила вживання м'якого знака.
41. Українська орфографія та її принципи.
42. Загальні правила написання слів разом, окремо, через дефіс.
43. Вживання великої букви.
44. Правопис найуживаніших префіксів, суфіксів.
45. Написання прізвищ та географічних назв.
46. Написання слів іншомовного походження.
47. Правила переносу частин слів. Фонетичні і морфологічні основи правил переносу слів; орфографічні й технічні правила переносу; графічні скорочення слів.

З М І С Т

Анотація до навчальної програми	3
Робочий план з курсу „Сучасна українська літературна мова” для студентів I курсу факультету початкового навчання денної форми навчання	5
Структура навчальної дисципліни „Сучасна українська літературна мова” за кредитно-модульною системою	6
Критерії оцінювання знань студентів	7
Плани лекцій	10
Плани практичних занять	17
Зразки контрольних робіт з курсу „Сучасна українська мова”	31
Тести з фонетики, фонології та орфографії	36
Питання до екзамену	51

Методичне видання

**ГЛАДІНА Галина Іванівна
РАЙСЬКА Любов Григорівна**

**Вивчення фонетики та орфографії
української мови
за кредитно-модульною системою**

Методичний посібник

Комп'ютерна верстка та макетування *О. Полковник*
Технічний редактор *О. Полковник*

Гладіна Г.І., Райська Л.Г.

Г 52 Вивчення фонетики та орфографії української мови за кредитно-модульною системою: Методичний посібник. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет, 2006. – 56 с.

**УДК 81'342+81'35:811.161.2 (075)
ББК Ш 141.1-923.2**

Підписано до друку 25.05.06. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк арк. 3,26. Обл.-вид. 1,38.
Наклад 100 прим. Зам. № 167
Редакційно-видавничий відділ ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка.
14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
Тел. 65-17-99.